

Oppimisprosessin 'aktiivisia elementtejä' etsimässä: aikuisoppijoiden ja -oppimisen erityispiirteet

'Tietyt peruspiirteet yhdistävät kaikkia oppimisprosesseja, mutta aikuisten oppiminen eroaa silti olennaisesti lasten oppimisesta. Tässä luvussa tarkastellaan aikuisoppimisen erityispiirteitä sekä kartoitetaan ominaisuuksia, jotka tekevät aikuisoppimiskokemuksista onnistuneita.

Ensimmäisessä LALI-projektin tuotteessa (Kielen ja luku- ja kirjoitustaidon opetus taiteen avulla: Metodologinen ja teoreettinen viitekehys; Mutta ym. 2018) tarkasteltiin kielen opettamiseen liittyviä näkökulmia. Tämä luku täydentää em. teosta ja keskittyy enemmän prosessiin liittyviin tekijöihin kuin pedagogiseen sisältöön.

3.1. Andragogiikka ja "aikuisoppijakäsitteen" muodostuminen

Termi "andragogiikka" tuli uudelleen tunnetuksi 1960-luvulla Malcolm Knowlesin ansiosta. Hän käytti

sitä viittaamaan piirteisiin, jotka erottavat aikuisten oppimisen lasten tavasta oppia. Knowles tunnisti 5 oletusta, joilla hän uskoi olevan suuri vaikutus siihen, miten aikuiset suhtautuvat oppimismahdollisuuksiinsa. Knowlesin listaan voidaan lisätä myös Jamesiltä (1983) lainattu kuudes yhtä asianmukainen oletus.

1. Käsitys itsestä

Kehittyessään ihmisen käsitys itsestä muuttuu toisista riippuvaisesta olevasta yksilöstä itseohjautuvaksi yksilöksi.

2. Aikuisoppijan kokemus

Kehittyessään ihminen kartuttaa koko ajan lisää kokemustaustaansa, joka muodostaa kasvavan oppimisresurssin.

3. Valmius oppia

Kehittyessään ihmisen oppimisvalmius suuntautuu enenevässä määrin hänen sosiaalisen roolinsa kehittämiseen.

4. Oppimisorientaatio

Kehittyessään ihmisen aikakäsitys vaihtuu tuonnempana tapahtuvan tiedon soveltamisesta välittömään soveltamiseen. Hänen suuntautumisensa oppimiseen vaihtuu siten aihekeskeisestä ongelmakeskeiseen oppimiseen.

5. Oppimismotivaatio

Aikuisen ihmisen oppimismotivaatio on sisäistä.
(Knowles 1984: 12)

6. Oppimiskyky

Aikuinen säilyttää oppimiskykynsä, mutta hän kokee fyysisten/sensoristen kykyjensä heikkenevän asteittain.
(James 1983, lainattu teoksesta Brookfield 1986: 38)

Kaikilla taulukossa mainituilla oletuksilla ja hypoteeseilla voi olla konkreettisia seuraamuksia aikuisoppimiskokemuksiin. Alla olevaan taulukkoon on kerätty näistä muutamia, mutta muitakin voi olla olemassa

Assumptions about adults	Seuraamuksia aikuisoppimiskokemuksiin
Käsitys itsestä itsenäisenä yksilönä, autonomia	Aikuisten täytyy valita ja aktiivisesti osallistua oppimisprosessiin. ”Aikuisten täytyy olla mukana opetuksensa suunnittelussa ja arvioinnissa”.
Sisäinen motivaatio	Elämäkokemus täytyy integroida oppimisprosessiin resurssina. Ilmapäiriin pitäisi saada ”aikuiset tuntemaan itsensä hyväksytyiksi, arvostetuiksi, tuetuiksi”.
Karttunut elämäkokemus	Opettajien ja opiskelijoiden pitäisi toimia vastavuoroisesti, kun he yhdessä etsivät ratkaisua kysymyksiin. (Knowles 1984: 9-12.)
Oppimisvalmius yhteydessä tosielämään	Oppimisen pitää vastata tosielämän haasteisiin ja tehtäviin. Aikuiset ovat eniten kiinnostuneita oppimaan aiheista, joilla on välitön merkitys ja vaikutus heidän työhönsä tai yksityiselämäänsä.
Ongelmakeskeinen oppimisorientaatio	(Knowles 1984)
Mahdollinen fyysisten/sensoristen kykyjen heikkeneminen	Metodien pitää olla kognitiivisesti vähän kuormittavia

Taulukko 2. Oletuksia aikuisoppijoista ja seuraukset oppimisprosessille.

Knowlesin andragoginen lähestymistapa sai osakseen paljon kritiikkiä eri näkökulmista: sitä ei pidetty tieteellisesti perusteellisena, sen etnosentrismiä ei problematisoitu, ja se oli individualistinen. Kaikesta kritiikistä huolimatta sitä pidetään kuitenkin hyödyllisenä aikuisopetuksen viitekehysenä ja oppaana (Merriam ym. 2007: 87).

Seuraavaksi esitellään tieteellisempää lähestymistapaa aikuisopetuksen tueksi. Siinä luodaan yleiskatsaus oppimiseen keskittyvän neurotieteen tutkimusalan löydöksiin ja esitellään sen suosituksia.

3.2. Oppimisen neurotiede: vaikeissa elämäntilanteissa olevien aikuisten erityistarpeiden ymmärtäminen

Edellisessä luvussa esitetyt oletukset viittaavat tavalliseen aikuisväestöön, eivätkä ota huomioon aikuisoppijoiden yleistä sosiaalista kontekstia. Lisäksi andragogiikan käsitteistön luomisen jälkeen yhteiskuntien sosioekonomisessa kontekstissa ja etenkin aikuisoppimisen tarpeissa on tapahtunut muutoksia. Yksi tällaisista muutoksista on esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidoiltaan heikkojen aikuisten määrän merkittävä nousu. Suurin osa aikuiskouluttajista, jotka työskentelevät toisen / vieraan kielen opettamisen parissa, törmäävät hyvin todennäköisesti tällaisiin oppijoihin. OECD:n julkaisussa *Getting Skills Right: Engaging low-skilled adults in learning* (2019) perustaidoiltaan heikot aikuiset määritellään seuraavasti:

- Aikuiset, joilla on matala koulutustaso, ts. ne aikuiset, joilla on korkeintaan perusasteen koulutus (ISCED 0-2), mikä tarkoittaa sitä, että he eivät ole suorittaneet lukiota tai vastaavaa koulutusta, tai
- Aikuiset, joilla on matalat kognitiiviset taidot, ts. ne aikuiset, joiden luku- ja kirjoitustaito (paikallisella kielellä) ja/tai numeeriset taidot ovat taitotasolla 1 OECD:n kansainvälisen aikuistutkimuksen (PIAAC) mukaan. Nämä aikuiset osaavat suorittaa korkeintaan hyvin yksinkertaisia lukutehtäviä, kuten lyhyiden, tuttuja aiheita käsittelevien tekstien lukeminen, ja hyvin yksinkertaisia yksivaiheisia matemaattisia tehtäviä tai prosesseja, kuten ml. laskeminen, lajittelutehtävä, perustason aritmeettiset operaatiot ja yksinkertaisten prosenttilukujen ymmärtäminen. (OECD 2019)

Tämän määritelmän pohjalta OECD (2019) arvioi, että yksi viidesosa sen jäsenmaiden (Eurooppa mukaan lukien) väkiluvusta kuului tähän kategoriaan. Tämä luokitus ei lainkaan tarkoita sitä, että näillä aikuisilla, joilla on heikko luku- ja kirjoitustaito sekä heikot numeeriset taidot, ei olisi paljon muita taitoja. Asian vaikutuksia on tästä huolimatta tärkeää pohtia. Chung (2019) tiivistää vaikutukset seuraavasti: vähäosaisesta taustasta tulevat oppijat ovat lapsena saaneet todennäköisemmin enemmän lannistavaa kuin rohkaisevaa palautetta, ja heidän huoltajansa ovat vastanneet heidän kysymyksiinsä kiukulla tai kärsimättömyydellä monen työn aiheuttaman stressin vuoksi. Tämä on saattanut johtaa siihen, että kroonisesti korkealla olevat stressitasot ovat aktivoineet kehon selviytymismekanismien, minkä seurauksena näiden

lasten kognitiivinen kehitys on saattanut kärsiä tilanteesta, ja aikuisina he sietävät huonosti stressiä. Lisäksi pakkomaastamuutto merkitsee usein menetystä ja surua, mikä voi myös johtaa korkeampiin stressitasoihin ja ahdistuneisuuteen (Chung 2019).

Knowlesin tunnistamiin aikuisoppijan erityispiirteisiin voi siis lisätä muita ominaisuuksia, jotka koskevat peruskoulutustasoltaan heikompia aikuisia. Näillä aikuisilla voi olla kokemuksia pakkomaastamuutosta. Alla mainitut ominaisuudet eivät välttämättä koske kaikkia oppijoita, mutta voivat olla merkityksellisiä joidenkin oppijoiden kohdalla toisen/vieraan kielen opetus- ja oppimiskonteksteissa, kuten LALI-projektissa. Knowlesin ehdottamiin olettamuksiin voidaan lisätä seuraavia ominaisuuksia:

7. Matala koulutustaso tai heikot kognitiiviset taidot

"Epäsuotuisat lapsuusajan oppimiskokemukset yhdistettynä häpeään voivat (...) johtaa pelkoon ja ahdistukseen oppimistilanteessa." (Chung 2019: 31)

8. Maahanmuuttaja- tai turvapaikanhakijatausta

Stressaavien tilanteiden kohtaaminen (asunnottomuus, työttömyys, yksinäisyys) voi johtaa kognitiivisten toimintojen heikentymiseen, kuten tarkkaavaisuus- ja muistivaikeluihin.

9. Kokemuksenpuute länsimaisesta koulutusjärjestelmästä

Aikuisilla maahanmuuttajilla ei välttämättä ole aiempaa kokemusta länsimaisesta koulutuksesta.

10. Positiivisten koulutukseen ja oppimiseen liittyvien mielikuvien puute

Vähemmistöryhmien jäsenet ovat voineet kokea torjumista sekä syrjintää, jotka vaikuttavat melko kielteiseen mielikuvaan koulutuksesta, joka usein rinnastetaan "oppimiseen".

Mitkä ovat näiden olettamusten seuraukset / vaatimukset aikuisoppimiskokemukselle? Oppimisen neurotieteen perusteella Chung (2019) esittelee seuraavia suosituksia (ks. myöskin taulukko 3). Ensimmäiset suositukset keskittyvät turvallisen ilmapiirin ja myönteisen oppimisympäristön luomiseen. Tämä on erityisen merkityksellistä oppijoille, joilla on nuoruudestaan lähtien kielteisiä mielleyhtymiä oppimisesta. Heidän kykynsä sitoutua oppimiseen riippuu siitä, miten kouluttaja onnistuu luomaan tällaisen myönteisen oppimisympäristön. Toisen suosituslistan tarkoitus on helpottaa uuden asian

liittämistä aiempiin kokemuksiin sekä senhetkiseen elämäntilanteeseen. Mitä vahvempi tämä yhteys on, sitä paremmin juuri opittu asia tai taito omaksutaan. Lopuksi kolmannen ryhmän muodostavat suositukset käsittelevät länsimaisen koulutuksen tuntemuksen puutetta. On hyvä tiedostaa, että länsimainen koulutus ei ole universaali, eikä kulttuurisesti neutraali. Jos se nähdään sellaisena, se johtuu etnosentrismistä: suurin osa länsimaalaisista on saanut länsimaisen koulutuksen, ja näin opitaan länsimainen tapa oppia ja opettaa. Tämä ei kuitenkaan välttämättä ole kaikkien kielen oppitunnilla olevien aikuisten kokemus.

Oletuksia aikuisista	Seuraamukset/odotukset aikuisoppimiskokemuksille
Oppimisen aiheuttamia kielteisiä miellelyhtymiä ja tunnetason arpia, korkeampi stressitaso	- Turvallisen ilmapiirin luominen oppimiselle "Kannatteleva ympäristö" (holding environments), jolle on tunnusomaista tuen ja haasteen tasapaino. Kouluttaja takaa turvallisuuden, auttaa rakentamaan tietoa ja luottamusta sekä tarjoaa oppijoille sopivantasoisia haasteita ja autonomiaa. - Luottamuksen ilmapiirin luominen oppijan ja kouluttajan välille sekä oppijoiden kesken - Yhteisymmärryksen luominen - Taso 1 – Tietyn erikoisaiheen tai resurssin tiedon jakaminen - Taso 2 – Henkilökohtaisten tarinoiden, kokemusten, tunteiden ja mieltymysten jakaminen - Taso 3 – Hyvin henkilökohtaisten tietojen, omien arvojen ja uskomusten jakaminen (Beegle 2007 ja Taylor 2006, lainattu Chung 2019: 34-36)
Vähemmän optimaaliset hermoradat oppimiselle	Merkityksellisten oppimiskokemusten suunnittelu - Oppijoiden aiempien kokemusten hyväksi käyttäminen: olemassa olevan kokemustiedon käyttäminen uuden tiedon oppimiseen - Tietoisuuden lisääminen: uusien käsitteiden esittely ja yhdistäminen oppijoiden aiempiin kokemuksiin. Niiden avulla voidaan tehdä yleistyksiä tai johtopäätöksiä uusista tilanteista. - Tietoisuuden laajentaminen: uusien asioiden tuominen ja yhdistäminen tunteita herättäviin tosielämän tapahtumiin (Sheckley & Bell 2006, lainattu Chung 2019: 40-43)
Länsimaisten oppimismenetelmien "asiantuntemuksen" puute	Oppiminen ilmaisun kautta: tarinankerronta, päiväkirjat, omaelämäkerta Lähes kaikissa kulttuureissa esiintyvän suullisen tarinankerronnan perinteen hyödyntäminen. „Tarinankerronnalla on syvä kehityshistoria, joka on juurtunut syväälle aivoihimme, mieliimme ja suhteisiimme” ja tarinoiden avulla luodaan sosiaalista yhtenäisyyttä, säädellään tunteita sekä autetaan muistia.“ (Cozolino 2013; lainattu Chung, 2019: 44)

Taulukko 3. Kontekstuaalisten elementtien vaikutukset aikuisoppimisprosesseille.